

УДК 378.

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ
РІВНЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

**INDEPENDENT WORK OF STUDENTS AS A MEANS OF
IMPROVING THE LEVEL OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF
EDUCATIONAL TEACHERS**

Фурманюк С. М.

*викладач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

У статті визначено актуальність дослідження підвищення рівня професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва, зокрема самостійної роботи студентів. Розглянуто питання навчально-виховного процесу у підготовці вчителів образотворчого мистецтва, зокрема самостійної роботи з дисциплін мистецького спрямування. Проаналізовано засоби підвищення рівня компетентностей майбутніх педагогів мистецького напрямку. Самостійна робота студентів є важливою складовою навчання та напрацюванням практичних навичок в галузі образотворчого мистецтва. Процес підвищення рівня професійних компетентностей педагогів відноситься до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої завдання, цілі та способи їх вирішення. Розглянуто зв'язок із сучасними науковими досягненнями з розвитку самоосвіти майбутніх вчителів образотворчого мистецтва та власним досвідом студентів, що сприяє підвищенню рівня професійних компетентностей педагогів. Розглянуто передовий досвід науковців з питань самостійної роботи студентів та зв'язок з навчально-виховним процесом аудиторних та прозааудиторних занять.

Визначено вимоги до фахівців мистецького напрямку вищої педагогічної освіти – це високий рівень теоретичних знань та практичних напрацювань майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Проаналізовано педагогічні технології та методи самостійної роботи студентів, засоби активації та індивідуальної навчально-творчої діяльності. Таки навчальні технології та методи дають високий рівень мотивації, усвідомлену потребу майбутніх педагогів в отриманні знань та умінь, прагнення до високої результативності навчання. У самостійній роботі студентів використовується індивідуальний підхід до практичної роботи, що забезпечує самостійність та підвищення рівня професійних компетентностей студентів у роботі над навчальними, проблемними та особливо творчими завданнями.

Ключові слова: мистецька освіта, професійна підготовка вчителів образотворчого мистецтва, самостійна робота студентів, засоби мистецької освіти, професійні компетентності вчителів образотворчого мистецтва.

The article determines the relevance of the study of improving the level of professional competences of teachers of fine arts, in particular the independent work of students. The issues of the educational process in the preparation of teachers of fine arts, in particular independent work in the disciplines of art direction are considered. Means of raising the level of competence of future teachers of artistic direction are analyzed. Independent work of students is an important component of training and development of practical skills in the field of fine arts. The process of raising the level of professional competences of teachers refers to a certain cultural and temporal space and at each stage of historical development has its tasks, goals and ways of solving them. The connection with the modern scientific achievements in the development of self-education of future teachers of fine arts and students' own experience is considered, which helps to increase the professional competence of teachers. The best experience of scientists on the issues of independent work of students and the connection with the educational process of classroom and prosaudit classes are considered.

The requirements for specialists of the art direction of higher pedagogical education are defined - this is a high level of theoretical knowledge and practical experience of future teachers of fine arts. The pedagogical technologies and methods of independent work of students, means of activation and individual educational and creative activity are analyzed. Such educational technologies and methods give a high level of motivation, a conscious need for future educators to acquire knowledge and skills, and the desire for high learning effectiveness. Individual work of students uses an individual approach to practical work, which provides independence and enhancement of students' professional competencies in working on educational, problematic and especially creative tasks.

Key words: art education, professional training of teachers of fine arts, independent work of students, means of art education, professional competences of teachers of fine arts.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до професійної діяльності вчителів образотворчого мистецтва, у галузі мистецької діяльності, викликані вимогами сучасного суспільства. Процес підвищення рівня професійних компетентностей педагогів відноситься до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої завдання, цілі та способи їх вирішення. Самостійна робота студентів є важливою складовою навчання та виховання для напрацювання теоретичних знань та практичних навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У відповідності із «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затвердженим наказом Міністерства освіти України №161 від 2 червня 1993 року, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення

конкретної дисципліни. Зміст самостійної роботи студента над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах. У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів. Графік доводиться до відома студентів на початку поточного семестру. При організації самостійної роботи студентів з використанням складного обладнання чи устаткування, складних систем доступу до інформації (наприклад, комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування тощо) передбачається можливість отримання необхідної консультації або допомоги з боку фахівця. Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять [3].

Метою статті є дослідження самостійної роботи студентів як засіб підвищення рівня професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва. Також розширення світогляду у майбутніх педагогів мистецького напрямку вивченням художніх дисциплін передбачених навчальним планом закладів вищої освіти. Удосконалення професійної та мистецької освіти

повинно відповідати високим вимогам створення високо-розвинутого суспільства та розвитку освіти та науки.

Виклад основного матеріалу. Самостійну роботу студентів можна класифікувати таким чином (за М.М. Фіцулою):

1. З огляду на місце і час проведення, характер керівництва і спосіб здійснення контролю за її якістю з боку викладача можна виокремити:

- а) самостійну роботу студентів на аудиторних заняттях;
- б) позааудиторну самостійну роботу (3–4 години на день); в) самостійну роботу під контролем викладача (індивідуальні заняття з викладачем).

2. За рівнем обов'язковості виокремлюють:

- а) обов'язкову, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, практичних робіт та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, 247 виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт);

б) бажану (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) добровільну (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання).

3. З огляду на рівень прояву творчості студентів виокремлюють:

а) репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таблиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

б) реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез та ін.;

в) евристичну самостійну роботу спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях;

г) дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження та ін.) [4, с. 25].

Навчально-виховний процес передбачає напрацювання у майбутніх вчителів образотворчого мистецтва наступних компетентностей: здатність до аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів, володіння гнучким мисленням у сфері мистецтва, здатність комунікувати з колегами з даної сфери щодо наукових досягнень, вміння спілкуватися із нефахівцями щодо психолого-педагогічних та культурологічних питань, здатність продемонструвати знання та розуміння методів, форм, засобів навчання та виховання, прийомів педагогічного впливу, основ навчально-виховних процесів, здатність здійснювати перевірку реального ходу творчого процесу відповідно до поставленого завдання, здатність здійснювати моніторинг навчального процесу з метою поліпшення методики організації професійного навчання, розробляти дидактичні засоби навчання, проводити роботу з удосконалення навчально-методичного забезпечення та організації навчально-виховної самостійної роботи, здатність ефективно розв'язувати професійно-педагогічні проблеми і завдання на основі методологічних основ і категорій педагогіки, володіння педагогічними технологіями, впровадження ідей сучасної педагогіки та інноваційних методів навчання і виховання в освітній процес, демонструвати вміння якісно виконувати творчі завдання, здатність до творчої діяльності, здатність розробляти та удосконалювати методичне забезпечення навчального процесу, організовувати та здійснювати теоретичну і практичну самостійну професійну підготовку.

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Самостійні завдання націлені на виявлення характеру та конструкції форми художніх творів на основі заданого матеріалу. У сучасних умовах розвитку вищої школи необхідно використовувати для організації самостійної роботи студентів випереджувальні завдання, націлені на самостійне засвоєння навчального матеріалу та відпрацювання практичних

вправ до його викладу на заняттях з метою розвитку професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва. Випереджувальні завдання мають бути добровільними та ділитися на індивідуальні та групові. Вивчення додаткової літератури на передодні лекції може дозволити доповнювати матеріал викладений викладачем, при бесіді та підсумках вивченого матеріалу. А самостійне відпрацювання практичних вправ допоможе на занятті скорішому виконанню заданого творчого індивідуального завдання. Зазначені види діяльності потребують від студентів наполегливої самостійної праці.

Кредитно-модульна система навчання передбачає інтеграцію різних видів і форм навчання які підпорядковуються загальній темі навчального предмета. Для кожного змістовного модуля формуються набір додаткових та ілюстраційних матеріалів, які студент має виконати на самостійній та індивідуальній роботі передбаченою навчальним планом. А по закінченню кожної теми проходить етапи поточного контролю засвоєння матеріалу.

Від організації самостійної роботи залежать результати виконання практичних завдань студентами та їх майбутня практична діяльність. Самостійна робота студентів розглядається, як виконання практичних завдань безпосередньої участі викладача, але за обов'язкового його контролю. За іншими твердженнями, самостійна робота передбачає всю активну діяльність студентів у навчальному процесі є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою. Вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, прихильники цього підходу стверджують, що вона охоплює пізнавальну діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, практичних та індивідуальних заняттях, заліках, іспитах та захисті курсових проєктів. Тобто, самостійна робота охоплює всі види і форми навчального процесу [4].

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою та практичною діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального процесу. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважають

характерними ознаками самостійної роботи.

Орієнтовна методика відпрацювання теми лекційного заняття (за В.Л. Ортинським) [2]:

- 1) вивчити програму навчальної дисципліни та робочу навчальну програму;
- 2) визначити місце теми цієї лекції в структурі навчальної дисципліни за тематичним планом;
- 3) з'ясувати всі питання, які необхідно вивчити;
- 4) вивчити навчальний матеріал, який є в конспекті, уточнити обсяг відсутнього матеріалу на основі контрольних питань, завдань для контрольної роботи і питань, винесених на іспит (див. програму навчальної дисципліни та робочу навчальну програму);
- 5) визначити літературу, в якій є необхідний навчальний матеріал, та послідовність його засвоєння;
- б) кожен навчальний матеріал опрацювати в такий спосіб:
 - а) прочитати його в динаміці, щоб зрозуміти загальну сутність;
 - б) вдруге прочитати навчальний матеріал, осмислюючи кожне слово і речення;
 - в) за третім разом виокремити основні поняття, сутність явищ і процесів, їх структуру і зміст, а також зв'язки між ними;
 - г) записати все це в конспект;
 - д) установити зв'язок із попереднім навчальним матеріалом;
 - е) самостійно відповісти на всі контрольні питання з цієї теми.

Важливе місце у навчальному процесі відводиться практичним заняттям з дисциплін мистецького напрямку, головною метою яких є попередній аналіз творів мистецтва, аналіз конструктивної форми та пропорцій, відпрацювання практичних вправ, засвоєння послідовності виконання творчих робіт, самостійне виконання індивідуального практичного завдання, критичне оцінювання виконаної роботи.

Самостійна робота для студентів мистецького напрямку з виконання

практичного завдання охоплює три етапи:

1. Підготовка студента до виконання практичного завдання, теоретичне, психологічне, організаційно-методичне і матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи.

Теоретична готовність до виконання практичного завдання виявляється в його інтелектуальній підготовці, у здатності застосовувати знання для виконання індивідуального творчого завдання.

Практична готовність полягає в здатності оптимально застосовувати відпрацьовані вправи для виконання індивідуального творчого завдання та у правильному плануванні самостійної роботи.

Психологічна готовність студента передбачає наявність мотивів до виконання індивідуального творчого завдання. Для того щоб поставлене завдання стало мотивом його практичної діяльності, воно повинно бути сприйнятне. Внутрішнє сприйняття практичного завдання починається з актуалізації мотиву, що спонукає студента до поставленого завдання та до організації своєї самостійної роботи.

2. Безпосереднє виконання практичного завдання. Це найважливіший і найвідповідальніший етап самостійної роботи студента. Навчальне завдання постає у навчально-пізнавальній формі. На ефективність виконання індивідуального творчого завдання впливають особистісні якості студента, такі як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, творчий потенціал тощо.

3. Аналіз виконаного завдання є завершальним етапом самостійної роботи. Під час аналізу, шляхом самоконтролю, студент оцінює якість і час виконання завдання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів.

На ефективність самостійної роботи студента значною мірою впливає керівництво нею викладача, яке охоплює:

- планування самостійної роботи студентів;
- формування в них потреб і мотивів до активної, творчої самостійної

роботи;

- навчання студентів основам самостійної роботи;
- контроль за виконанням індивідуального творчого завдання.

Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здібності. Вони вивчають літературні джерела, відпрацьовують навчальні вправи, вивчають роботи світових художників, скульпторів, збагачують свій словниковий і творчий запас. Також самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досліджено самостійна робота студентів як засіб підвищення рівня професійних компетентностей вчителів образотворчого мистецтва. Процес підвищення рівня професійних компетентностей педагогів відноситься до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої завдання, цілі та способи їх вирішення. Удосконалення професійної та мистецької освіти повинно відповідати високим вимогам створення високо-розвинутого суспільства та розвитку освіти та науки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І.А. Наука і мистецтво педагогічної дії // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польськоукраїнський, україно-польський журнал / За ред. Т. Левовицького, В. Зязюна, І. Вільш, Н. Ничкало. – Ченстохова-Київ, 2001, №5. – С. 357–380.
2. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. [Електронний ресурс].
3. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (затверджено наказом Міністерства освіти України №161 від 2 червня 1993 року) [Електронний ресурс].
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с.